

POSTANOWIENIE

Dnia 10 stycznia 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jan Górowski (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk (sprawozdawca)

SSN Wojciech Katner

w sprawie z wniosku P. G.

przy uczestnictwie T. J., K. G., M. G. i J. G.

o podział majątku wspólnego, dział spadku i zniesienie współwłasności,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 10 stycznia 2018 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawcy

od postanowienia Sądu Okręgowego w W.

z dnia 26 sierpnia 2016 r., sygn. akt XXVII Ca (...),

1. uchyla zaskarżone postanowienie w pkt. I (pierwszym) jedynie w części dotyczącej rozstrzygnięcia o terminie spłaty i odsetkach na rzecz uczestniczki postępowania T. J. oraz w pkt. II (drugim) w części oddalającej apelację wnioskodawcy w przedmiocie rozłożenia tej spłaty na raty i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w W. do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego;

2. oddala skargę kasacyjną w pozostałym zakresie.

UZASADNIENIE

P. G. - złożył wniosek o zniesienie współwłasności nieruchomości, położonej przy ul. K. 5 w W., a następnie objął wnioskiem także nieruchomość położoną przy ul. K. 3 w W. Domagał się też ustalenia, że poniósł na pierwszą nieruchomość odpowiednie nakłady w podanej we wniosku wysokości. Uczestniczka T. J. zgodziła się na sposób podziału nieruchomości przez przyznanie jej wnioskodawcy ze splatą na rzecz uczestniczki postępowania. Do udziału w postępowaniu wezwano także trzy inne osoby: M. G., J. G. i K. G.

Obecnie postępowanie obejmuje podział majątku wspólnego A. G. i W. G. (małżonków, zmarłych rodziców wnioskodawcy i uczestniczki), dział spadku po tych spadkodawcach i zniesienie współwłasności obu wspomnianych nieruchomości gruntowych (art. 1035 k.c.). W skład spadku po rodzicach nie wchodziły bowiem istotne składniki majątkowe poza obiema nieruchomościami.

Postanowieniem z dnia 12 stycznia 2015 r. Sąd Rejonowy ustalił skład majątku wspólnego zmarłych rodziców (dwie wspomniane nieruchomości, położone w W. i ujawnione w księgach wieczystych), (pkt 1), ustalił różne udziały małżonków w tym majątku (pkt 2), określił skład spadku po zmarłych (pkt 3 i 4), wykazał, że obie nieruchomości, objęte są współwłasnością, która ma być zniesiona i jednocześnie wskazał wartość obu nieruchomości (odpowiednio - 2.963.000 i 450.000 zł). W pkt 6 postanowienia Sąd rozstrzygnął o podziale majątku wspólnego rodziców, dziale spadku i zniesieniu współwłasności obu nieruchomości (przyznał obie nieruchomości na własność wnioskodawcy, oddalił żądanie wnioskodawcy obejmujące zwrot nakładów i wydatków poniesionych na obie nieruchomości, oddalił podobne żądanie uczestniczki postępowania, nakazał tej uczestniczce opróżnienie i wydanie obu nieruchomości wnioskodawcy). Zasądził jednocześnie od wnioskodawcy na rzecz uczestniczki postępowania kwotę 758.483 zł jako splatę w terminie 1 roku od uprawomocnienia się postanowienia z ustawowymi odsetkami za opóźnienie z zapłatą.

Orzeczenie to zapadło po dokonaniu następujących ustaleń faktycznych.

Nieruchomości położone przy ul. K. 5 i przy ul. K. 3 stanowiły współwłasności wnioskodawcy odpowiednio w 2/3 dla wnioskodawcy i 1/3 dla uczestniczki

postępowania. Współwłaściciele ci są rodzeństwem, a ich rodzice byli współwłaścicielami tych nieruchomości. Wspomniany stan współwłasności obu nieruchomości uczestników obecnego postępowania został ukształtowany w wyniku spadkobrania, a następnie umową darowizny z dnia 4 marca 2003 r. (dokonaną przez Z. G. - brata wnioskodawcy na rzecz tego wnioskodawcy). Nieruchomość przy ul. K. 3 spadkodawcy (rodzice) nabyli na własność na skutek zasiedzenia w dniu 1 stycznia 1985 r. Większa nieruchomość ma powierzchnię 935 m², natomiast mniejsza - 382 m². Spadkobiercy nieżyjącego Z. G. (brata uczestników postępowania) sprzedali swój udział w tej mniejszej nieruchomości (w 1/3 części) wnioskodawcy.

Uczestnicy postępowania zgodzili się na sposób zniesienia współwłasności, polegający na przyznaniu wnioskodawcy obu nieruchomości z obowiązkiem spłaty na rzecz uczestniczki postępowania. Wartość obu nieruchomości została ustalona w toku postępowania (2.963.000 zł i 450.000 zł). Wartości te stały się podstawą określenia wysokości spłaty (pkt 6 uzasadnienia).

W ocenie Sądu Rejonowego, wnioskodawca nie przedstawił odpowiednich dowodów potwierdzających, że wyłącznie on ponosił nakłady związane z rozbudową domu przy ul. K. 5, a większość przedstawionych przez niego dokumentów, związanych z zakupem nieruchomości, opiewała na nazwisko jego rodziców. Przedstawione przez wnioskodawcę dokumenty nie odpowiadały też zakresowi wskazywanych przez niego robót inwestycyjnych. Ponadto znaczna część tych robót została jeszcze dokonana za życia rodziców, a sam wnioskodawca potwierdzał udział ojca w rozbudowie budynku. Kosztów budowy domu nie można zatem było traktować jako nakładu na wspólną nieruchomość. Uczestnicy postępowania stali się współwłaścicielami obu nieruchomości dopiero po śmierci rodziców (poprzednich właścicieli). Wszelkie wydatki poniesione na nieruchomość (przy ul. K. 5) wcześniej stanowiły przysporzenie właśnie na rzecz ówczesnych właścicieli (rodziców), toteż nie mają tu zastosowania przepisy o współwłasności w zakresie rozliczania się współwłaścicieli.

Nie było również podstaw (ze wskazanych wcześniej powodów) do uwzględnienia żądania uczestniczki obejmującego zwrot nakładów na nieruchomość.

Według Sądu Rejonowego, należało uwzględnić zakres przyczynienia się wnioskodawcy i uczestniczki postępowania do powstania (ukształtowania stanu nieruchomości objętej podziałem). Jeżeli w budowę domu zaangażowani byli wszyscy członkowie rodziny (w tym też wnioskodawca i uczestniczka postępowania), to zaangażowanie wnioskodawcy było jednak proporcjonalnie znaczniejsze niż uczestniczki. Dokonując odpowiednich wyliczeń, Sąd Rejonowy stwierdził w konsekwencji, że należna uczestniczce spłata od wnioskodawcy powinna zostać proporcjonalnie obniżona (do kwoty 758.483 zł).

W wyniku rozpoznania apelacji wnioskodawcy i uczestniczki postępowania - T. J. Sąd Okręgowy zmienił pkt 6 postanowienia Sądu Rejonowego i nadał podpunktowi 6. nową treść. Ustalił także, że P. G. poniósł nakłady na nieruchomości w łącznej kwocie 34.395,13 zł; oddalił żądanie dotyczące zwrotu nakładów w pozostałym zakresie oraz w całości oddalił żądanie P. G. obejmujące zwrot wydatków związanych ze wspomnianymi nieruchomościami. Jednocześnie zasądził od wnioskodawcy tytułem spłaty na rzecz T. J. kwotę 1.126.201,96 zł, płatną w ciągu 1 roku od uprawomocnienia się orzeczenia z odsetkami w razie opóźnienia. Oddalił apelację wnioskodawcy w pozostałym zakresie.

Ustalając zakres przedmiotowy zaskarżenia w obu apelacjach i konstatując, że zakres ten określono szerzej w apelacji wnioskodawcy niż w apelacji uczestniczki, Sąd Okręgowy wyjaśnił, iż wielkość udziałów we współwłasności nieruchomości była bezsporna, wartość nieruchomości została już prawomocnie przesądzona, a do rozstrzygnięcia pozostała kwestia nakładów dokonanych przez wnioskodawcę na dwie wspólne nieruchomości. Ostatecznie Sąd Okręgowy stwierdził, że pod uwagę mogą być brane nakłady dokonywane po śmierci rodziców obecnych uczestników postępowania (wnioskodawcy i T. J.), gdy wnioskodawca był współwłaścicielem nieruchomości. Chodzi o kwotę 34.395,13 zł, co oznacza, że należy odpowiednio uwzględnić ją przy obliczeniu ogólnej kwoty spłaty należnej od wnioskodawcy na rzecz T. J. (pkt I zaskarżonego postanowienia).

Rozważając możliwość obniżenia wysokości spłaty w postępowaniu działowym (o podział spadku) na podstawie art. 5 k.c. i odwołując się w tym zakresie do orzecznictwa Sądu Najwyższego, Sąd Okręgowy stwierdził, że w świetle ustaleń faktycznych w rozpoznawanej sprawie działowej nie było

uzasadnione zastosowanie tego przepisu. Nie przesądza o tym fakt poniesienia przez wnioskodawcę znacznie wyższych niż uczestniczka postępowania wydatków na przebudowę (rozbudowę) budynku mieszkalnego usytuowanego na nieruchomości objętej współwłasnością. Mniejsza pomoc materialna uczestniczki postępowania nie wyklucza bowiem możliwości większego stopnia wspierania i pomocy rodzicom w sensie niematerialnym.

W skardze wnioskodawcy P. G. zaskarżono rozstrzygnięcie zawarte w pkt I wyroku Sądu Rejonowego z dnia 12 stycznia 2015 r. w zakresie, w jakim Sąd Okręgowy zmienił pkt 6 postanowienia Sądu pierwszej instancji i oddalił żądanie wnioskodawcy o zwrot nakładów ponad kwotę 34.395,13 zł, oddalił w całości żądanie obejmujące zwrot wydatków związanych z nieruchomościami opisanymi w pkt 1a i 1b postanowienia Sądu Rejonowego. Zaskarżono również rozstrzygnięcie zawarte w pkt 6 ppkt a postanowienia Sądu Rejonowego, zawierające podwyższenie zasądzonej od P. G. na rzecz T. J. spłaty do kwoty 1.126.201,96 zł, a także rozstrzygnięcie zawarte w pkt II postanowienia tego Sądu, w którym oddalono apelację wnioskodawcy w pozostałym zakresie.

Podniesiono zarzuty naruszenia przepisów prawa procesowego - art. 378 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 1 k.p.c. i art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Wskazywano także na zarzuty naruszenia przepisów prawa materialnego, a mianowicie art. 5 k.c. w zw. z art. 212 k.c. przez ich błędne zastosowanie.

Skarżący wnosił o uchylenie zaskarżonego postanowienia w zaskarżonym zakresie i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Należy na wstępie bliżej określić zakres zaskarżenia postanowienia Sądu Okręgowego z dnia 26 sierpnia 2016 r. Otóż wnioskodawca zaskarżył w całości rozstrzygnięcie zawarte w pkt II tego postanowienia odnoszące się do wniesionej przez niego apelacji. Chodzi tu zatem o oddalenie tej apelacji w odniesieniu do rozstrzygnięcia w przedmiocie rozłożenia zasądzonej spłaty na raty i odroczenia terminu spłaty na okres dłuższy niż 1 roku. Kwestie te podnoszone są w ramach zarzut naruszenia art. 378 § 1 k.p.c. i art. 328 § 2 k.p.c. (pkt 2 skargi). Ponadto skarżący kwestionuje oddalenie żądania zwrotu nakładu ponad kwotę

34.395,13 zł, oddalenie w całości żądania zwrotu wydatków związanych z obiema nieruchomościami, a także podwyższenie wysokości zasądzonej od niego spłaty na rzecz uczestniczki postępowania (z kwoty 788.483 zł do kwoty 1.126.201,96 zł). W skardze kasacyjnej skarżący stwierdził też, że w ogóle kwestionuje wysokość zasądzonej od niego spłaty na rzecz wnioskodawczyni w kwocie powyżej 650 000 zł (sumę tę wskazał we wniesionej wcześniej apelacji).

O wysokości spłaty na rzecz uczestniczki zadecydowały - jak wynika z uzasadnienia zaskarżonego postanowienia - wartość obu nieruchomości, udziały uczestników postępowania w tych nieruchomościach (odpowiednio 2/3 do 1/3), uwzględnione nakłady i wydatki uczestników związane z tymi nieruchomościami, a także możliwość ewentualnego zastosowania art. 5 k.c.

2. Należy zwrócić uwagę na to, w jaki sposób skarżący kwestionuje rozstrzygnięcie Sądu Okręgowego w odniesieniu do żądania „zwrotu nakładów przewyższających kwotę 34.395,13 zł” i do żądania „dotyczącego zwrotu wydatków związanych z nieruchomościami”. Sąd Okręgowy wyjaśnił, z jakiego okresu nakłady ostatecznie uwzględnił (gdy wnioskodawca miał już status współwłaściciela nieruchomości) i w jakiej wykazanej przez wnioskodawcę wysokości (s. (...) uzasadnienia zaskarżonego postanowienia). Wcześniej Sąd Rejonowy prawomocnie oddalił żądanie T. J. o zwrot nakładów i wydatków na obie nieruchomości (pkt 6 c postanowienia Sądu Rejonowego i s. (...) uzasadnienia zaskarżonego postanowienia).

Z uzasadnienia skargi kasacyjnej wnioskodawcy wynika, że kwestionuje on nieuwzględnienie przez Sąd Okręgowy nakładów poczynionych na obie nieruchomości objęte podziałem nie jako samodzielnego roszczenia (należności) wnioskodawcy o określonym rozmiarze (wyższym niż kwota 34.395,13 zł). Skarżącemu chodzi jedynie o ogólne zakwestionowanie stanowiska Sądu odmawiającego w okolicznościach danej sprawy zastosowania art. 5 k.c. w celu obniżenia wysokości spłaty przynajmniej do poziomu 650.000 zł. Innymi słowy, nakłady takie, znacznie większe niż uczestniczki postępowania, miałyby stanowić jedną z zasadniczych okoliczności uzasadniających wspomniane obniżenie (s. (...) skargi). Stanowisko skarżącego może być zatem weryfikowane w ramach oceny zarzutu naruszenia art. 5 k.c. w zw. z art. 212 k.c.

3. De lege lata nie przewidziano w zakresie współwłasności w częściach ułamkowych (art. 195 k.c. i n.) przepisu odpowiadającego treści art. 43 § 2 k.r.o. Instytucja „przyczynienia się do powstania majątku” (jego rozmiaru i struktury) charakterystyczna jest dla współwłasności łącznej występującej między małżonkami. Jest to zresztą zrozumiałe w związku z brakiem udziału w tej współwłasności. Nie ma tu też podstaw do analogicznego zastosowania art. 43 § 2 k.r.o. do współwłasności w częściach ułamkowych. Oznacza to, że w związku ze zniesieniem współwłasności w częściach ułamkowych podstawowe znaczenie może mieć ewentualnie inny mechanizm uwzględniania przyczynienia się współwłaścicieli do powstania tej współwłasności, a mianowicie - system ewentualnego uwzględniania odpowiednich nakładów współwłaścicieli, m.in. na nieruchomości objętą współwłasnością i dokonywanych w czasie trwania stosunku współwłasności. Jak już wskazano, w toku postępowania rozpoznawczego wnioskodawca wykazał takie nakłady w wysokości 34.395,13 zł (s. (...)) uzasadnienia zaskarżonego wyroku) i kwota ta została uwzględniona przy określeniu wysokości spłaty należnej uczestniczce od wnioskodawcy.

Wbrew stanowisku skarżącego, nie było uzasadnionych podstaw do obniżenia (modyfikowania) należnej uczestniczce postępowania kwoty spłaty na podstawie art. 5 k.c. Zastosowanie tego przepisu można by łączyć z założeniem, że uzyskanie przez uczestniczkę kwoty spłaty określonej w pkt 1 zaskarżonego postanowienia stanowi nadużycie prawa podmiotowego ze strony tej uczestniczki. Tymczasem spłata taka odpowiada odpowiedniemu udziałowi uczestniczki we współwłasności obu nieruchomości. Uczestnicy postępowania byli zgodni co do przyjętego sposobu wyjścia ze współwłasności (przyznanie obu nieruchomości wnioskodawcy ze spłatą na rzecz wnioskodawczyni) i nie kwestionowali ogólnej wartości ich wspólnego majątku. Przyznana powódce spłata pieniężna odpowiednio odzwierciedla objęty podziałem majątek byłych współwłaścicieli.

4. Należy podzielić stanowisko skarżącego, że Sąd Okręgowy nie odniósł się do motywacji zawartego w apelacji wnioskodawcy wniosku o konieczności rozłożenia spłat na raty i odroczenia terminu płatności tej spłaty. W uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia nie ma nawet wzmianki w tym zakresie, a jednocześnie należy zakładać, że apelacja wnioskodawcy w tej materii

nie została uwzględniona (pkt II zaskarżonego postanowienia). Tymczasem należało rozważyć te okoliczności, które zostały wskazane w apelacji (pkt 2 i 3 apelacji, k. (...) akt sprawy) i które mogłyby przemawiać za sugestiami apelującego wnioskodawcy. Konieczność takiego rozważenia staje się tym aktualniejsza, że ostatecznie Sąd Okręgowy podwyższył definitywny rozmiar spłaty obciążający wnioskodawcę do kwoty 1.126.201,96 zł (pkt I zaskarżonego postanowienia).

W tej sytuacji należało uchylić zaskarżone postanowienie w pkt pierwszym jedynie w części dotyczącej rozstrzygnięcia o terminie spłaty i odsetkach na rzecz uczestniczki postępowania oraz w pkt drugim w części oddalającej apelację wnioskodawcy w przedmiocie rozłożenia tej spłaty na raty i w tym zakresie przekazać sprawę Sądowi Okręgowemu w W. do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego. W pozostałym zakresie skarga kasacyjna podlegała oddaleniu (art. 398¹⁵ k.p.c. i art. 394¹⁴ k.p.c.).

jw

r.g.